

A.N. MOLENAAR

Bescheiden liberaal van formaat

M.F. Westers

Antonie Nicolaas Molenaar werd op 20 april 1888 in Waddinxveen geboren, alwaar zijn vader notaris was. Na de lagere school te Waddinxveen, bezocht Molenaar de HBS te Leiden. Deze doorliep hij met succes. In 1910 legde hij het staatsexamen af dat hem toegang tot de rechtenstudie verschaftte.

Molenaar was als 'keurig' Leids student lid van het studentencorps 'Minerva'. Al tijdens zijn studietijd had hij politieke belangstelling. Hij voelde zich sterk tot het liberale gedachtengoed aangetrokken. In 1916 rondde hij zijn studie af met een proefschrift, getiteld: 'Rechtskarakter der begrotingswet'. Hij trad in dienst bij de gemeente Utrecht, waar hij op het stadhuis als commies-griffier werkzaam was.

Toen hij was afgestudeerd en een baan had, stond niets een huwelijk meer in de weg. In december 1917 trouwde de nu 29-jarige gemeente-ambtenaar Molenaar met Maria Helmina van Praag.

Nadat Molenaar drie jaar op de gemeente-secretarie werkzaam was geweest, trad hij in 1919 in dienst als secretaris bij het Verbond van de Nederlandsche Fabrikantenvereniging. In 1926 ging deze werkgeversvereniging via een fusie op in het Verbond van Nederlandse Werkgevers (vNW). Molenaar werkte in deze periode nauw samen met de algemeen secretaris van het vNW, Mr. Cort van der Linden, die zich speciaal met sociale vraagstukken bezig hield.

Molenaars aandachtsveld bij het vNW lag aanvankelijk op het terrein van de economie en hij vertegenwoordigde het Verbond dan ook in die lichamen die op dit gebied werkzaam waren, zoals de Nijverheidsraad en het Centraal Instituut voor de Handel met het Buitenland. Na het vertrek van Cort van der Linden kreeg Molenaar ook bemoeienis met de sociale vraagstukken. De sociale wetgeving had al lang zijn belangstelling en hij had op dit terrein ook reeds enige bekendheid verworven. In 1927 was hij aan de Leidse universiteit als privaattoecent opgetreden met onder andere een openbare les over 'Bronnen van arbeidsrecht'.

Molenaar werd lector en in 1937 bijzonder hoogleraar in het arbeidsrecht aan de Rijksuniversiteit Leiden. In theorie en praktijk droeg hij zijn kennis en

opvattingen op het gebied van arbeidsvraagstukken uit. In 1934 werd hij plaatsvervangend lid en in 1937 lid van de Raad van Beheer van de Internationale Arbeidsorganisatie. Hij vertegenwoordigde de werkgeverswereld vele malen tijdens de Internationale Arbeidsconferenties te Genève.

In de binnenlandse arbeidsverhoudingen speelde Molenaar, als kenner en practicus van de materie, een belangrijke rol. Zo was hij lid van de Hoge Raad van Arbeid. Deze Raad, die in veel opzichten als een voorloper van de SER kan worden gezien, was in 1919 opgericht als een platform van werkgevers en werknemers.

Kort voor de Tweede Wereldoorlog verruilde Molenaar zijn werkzaamheden op het secretariaat van het vnw voor het vice-voorzitterschap van het Verbond.

De oprichting van de Stichting van de Arbeid

Tijdens de oorlog nam ook Molenaar deel aan het verzet dat men op de Leidse universiteit tegen het beleid van de bezetter voerde. Op 8 juni 1942 werd hem op eigen verzoek ontslag verleend.

In de werkgeverswereld bleef hij tijdens deze jaren een actieve rol spelen, ook nadat de Duitsers, in navolging van het verbod op de politieke partijen, in augustus 1941 alle werkgevers- en werknemersorganisaties verboden.

Het spreekt vanzelf dat nu de Duitsers diverse belangengroeperingen zoals politieke partijen, werkgevers- en werknemersverenigingen hadden verboden, de behoefte aan informeel overleg groot was. De maatregelen van de bezetter hadden als onbedoeld gunstig neveneffect, dat het gevoel van solidariteit tussen werkgevers en werknemers werd versterkt. Men zat in hetzelfde schuitje. Op diverse manieren en niveaus was er clandestien overleg tussen de gewezen voormannen van maatschappelijke groeperingen. Zo vonden er vanaf het voorjaar van 1942 regelmatig bijeenkomsten plaats tussen kopstukken uit de werkgevers- en werknemerswereld.

Ook Molenaar was op diverse wijzen bij dit overleg betrokken. Nauwe contacten onderhield hij met Mr. D.U. Stikker, voorzitter van het Centraal Overleg in Arbeidszaken voor Werkgeversverbonden. Dit Centraal Overleg was in 1920 vanuit het vnw opgericht en het hield zich speciaal met sociale vraagstukken bezig.

Het was Molenaar geweest die Stikker enige jaren voor de oorlog had gevraagd actief te worden in de werkgeverswereld. De clandestiene bestuursvergaderingen van het ontbonden vnw werden meestal gehouden op het kantoor van de Heinekens brouwerij in Amsterdam, waarvan Stikker directeur was. Stikker woonde veel van deze vergaderingen bij en in dat kader namen Molenaar en hij de avond ervoor diverse vraagstukken door. Het was tijdens een van deze avonden dat Molenaar het idee aandroeg, waar-

uit uiteindelijk de Stichting van de Arbeid zou voortkomen. Molenaar en Stikker wisselden nota's uit over de naoorlogse economische en sociale organisaties die de volgende dag zouden worden besproken.

Sprekend over een samenwerkingsverband tussen werknemers en werkgevers stelde Molenaar voor hiervoor een privaatrechtelijke organisatie op te richten, waarin werkgevers en werknemers op vrijwillige basis zitting zouden hebben. Stikker suggereerde daarop de stichtingsvorm te kiezen, waarop Molenaar voorstelde de organisatie 'Stichting van de Arbeid' te noemen. Tijdens de laatste oorlogsjaren werd de idee van de Stichting verder uitgewerkt en vonden er tal van geheime bijeenkomsten plaats om de stichtings-idee te verspreiden. Direct na de bevrijding werd de oprichting van de Stichting van de Arbeid geproclameerd. De proclamatie werd door 17 voormannen van werkgevers-, werknemers-, middenstands- en landbouworganisaties ondertekend. Molenaar was intensief bij de totstandkoming van de Stichting betrokken geweest.

Liberaal in hart en nieren

Wij zagen hiervoor dat Molenaar al in zijn studententijd politieke belangstelling had. Die belangstelling beperkte zich niet tot het volgen van de landspolitiek. Molenaar was een overtuigd liberaal. De rol van de overheid moest naar zijn mening tot noodzakelijke proporties worden teruggedrongen. Hij bestreed staatkundige inmenging en constructies die de vrije menselijke ontplooiing onnodig zouden kunnen hinderen.

Hij werd lid van de in 1906 opgerichte Bond van Vrije Liberalen. In 1921 volgde Molenaar de Vrije Liberalen in de fusie die met de Liberale Unie werd aangegaan en die resulteerde in de oprichting van de Vrijheidsbond. Deze partij zou tenslotte de Liberale Staatspartij (LSP) gaan heten en daarmee een van de twee liberale groeperingen in het parlement zijn. De andere vooroorlogse liberale groepering was de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB) met voormannen als Mr. P.J. Oud en Mr. A.M. Joekes. De LSP stelde zich in veel opzichten behoudender op dan de VDB. Een belangrijk figuur was de in 1938 tot voorzitter van de LSP gekozen Prof. Mr. B.M. Telders, die de partij trachtte nieuw elan te verschaffen en het conservatieve imago van de partij wilde bijstellen.

Ook Molenaar was een warm pleitbezorger geweest voor de kandidatuur van Telders. Hij had in 1938 samen met Prof. C.W. de Vries en enige Haagse, Wassenaarse en Rotterdamse liberalen het initiatief genomen voor de organisatie van het 'Liberaal Sociaal Congres'. Het was tijdens dit congres dat de LSP een serieuze poging deed zich los te maken van het beeld een verstarde partij te zijn met verouderde economische principes. De oorlog maakte echter dat Telders en de zijnen hun ideeën niet konden verwezenlijken.

Na de oorlog werden de meeste politieke partijen weer opgericht. Toen de LSP haar vooroorlogse koers weer opvatte, dreigde de partij politiek gezien in een geïsoleerde positie te worden gemanoeuvreerd. Voor de vernieuwingsgezinde jongeren in de partij was dit echter niet aanvaardbaar en men eiste van het hoofdbestuur 'een reorganisatie op alle fronten'.

Deze door de jongeren in gang gezette vernieuwingsactie mondde uit in de vorming van de Partij van de Vrijheid, welke op 30 maart 1946 haar beslag kreeg. Bij de eerste naoorlogse verkiezingen in mei 1946 werd Molenaar in de Senaat gekozen. De Partij van de Vrijheid won zes zetels in de Tweede en drie zetels in de Eerste Kamer.

Fractiegenoten van Molenaar waren: Partij van de Vrijheid-voorzitter Stikker en R. Zegering Hadders. Molenaar werd in onderling overleg fractie-voorzitter. Hij hield zich in deze jaren in de Senaat bezig met het algemeen staatkundig beleid, de grondwetsherziening, justitie, de hoger onderwijswet, het mijnwezen, de marine en het leger.

Tijdens de algemene beschouwingen van 1947 zei Molenaar over de oprichting van zijn partij het volgende:

'Zij die geloofden in de mogelijkheid van samenwerking tot materiële en geestelijke wederopbouw van ons volksleven, zij die bereid waren het sociale te aanvaarden, maar het socialisme verwierpen, vormden de Partij van de Vrijheid'.

Vanaf 24 januari 1948 was Molenaar fractievoorzitter in de Senaat voor de Volkspartij van Vrijheid en Democratie, hetgeen hij tot zijn overlijden in 1958 zou blijven.

Hij combineerde zijn Kamerlidmaatschap met zijn hoogleraarschap aan de Rijksuniversiteit te Leiden. In 1947 werd hij buitengewoon hoogleraar en in 1951 werd dit omgezet in een gewoon hoogleraarschap met als onderwijsopdracht: de sociale wetgeving.

Tussen 1953 en 1958 kon hij na jarenlange voorbereiding zijn driedelig werk 'Arbeidsrecht' doen verschijnen. Daarnaast verschenen vele artikelen van zijn hand.

Als mens was Molenaar geen ja-knikker of naprater van ideeën die in de studeerkamers van ambtenaren, vakverenigingen of politieke partijen waren uitgebreed. Hij had zijn eigen denkbeelden en die verdedigde hij hardnekkig. In het debat verkoos hij de niet reeds betreden paden en daardoor leek hij weleens lastig. Hij kwam onverbloemd voor zijn mening uit en liet zich niets wijsmaken. Zijn betoogtrant was indringend. In zijn menselijke contacten zocht hij echter de verzoening, met name ook met zijn collega's uit de Kamer. Hij hechtte veel belang aan een goede verstandhouding met de Tweede Kamerfractie.

Dr. W. Drees gedacht Molenaar eind november 1958 in de Eerste Kamer als volgt:

‘Wij weten dat hij zich liet leiden én door die beginselen én door de kijk, die hij persoonlijk op een vraagstuk had. Wij weten ook dat hij daarbij de zaken scherp kon stellen, maar dat hij nooit door iets anders gedreven werd dan door het belang van die zaak, zoals hij dat zag.

De regering zal zijn persoon en zijn werkzaamheid in dienst van land en volk met dankbaarheid blijven gedenken’.